

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Светлана Стойчева за дисертационния труд на Людмила Вертер Балабанова-Каракехайова „Силата на неизговореното в поетичния текст и максималното ѝ проявление в хайку”

Дисертационният труд на Людмила Балабанова, представен за апробация, респектира с темата, с обема, с подхода и с увереността си. Той по нищо не напомня „опипване на почвата”, а тя, според темата му, е твърде „разредена”, ако използваме термина на Лао Дзъ „разреденото слово”, и не е лесно да се стъпи на нея. Подобно обстойно и задълбочено изследване на феномена на неизговореното в поетическия текст и проявлението му в хайку като един от най-минималистичните поетически видове липсва в българското литературознание. Резултатът би наситил сетивата за изчерпателност, достатъчност и „узрялост” на всеки учен, вещь по темата. Нещо повече – дисертацията създава усещането за вписване на няколко изследвания едно в друго, каквото представляват двете основни части върху философските и литературоведските аспекти на феномена, а даже и изследване в изследването, какъвто характер има анализът на „нава” в контекста на цялостното творчество на Иван Методиев, вписан в главата за българските кратки поетически форми. Правят впечатление яснотата на научната мисъл и постъпателността на изложението, несъмнено носещи ефекта на необоримост – също страна от достойнствата на труда.

В първата част е проблематизиран обектът на изследване. Докторантката разглежда поезията като възможната среща на западния и източния мисловен опит на една метафизична по същността си територия на “неизговореното”. Това може да се каже и така: когато стигне “отвъд логиката”, поезията започва да говори нито на западен, нито на източен, а на “свой” език, който се отличава със забележителна “празнота”. Силата именно на тази “празнота” придава риторичното звучене на заглавието на дисертацията. Провокативна е идеята за поезията на неизговореното като преодоляването на дуалността в мисленето. Както знаем, дуалността е основен принцип още на митическото мислене. Тогава значи ли, че чрез поезията може да

се проникне отвъд човешкото? Хайку ли е последното стъпало, на което може да стъпи метафоричното слово? От самото начало започват въпросите, провокирани от мисълта на докторантката, които сами по себе си продължават отзвучаването на труда ѝ - също принос на дисертацията.

Разширеният ракурс на темата на изследването поставя хайку поезията не в позицията на обект, а на предмет или “фокус” на изследването, което дава възможност да бъдат поставени по-сложни задачи, като тази за философската база на “отвъдсловесната” поетика. Така напълно логично следва и втората част, конструираща философския контекст на хайку поезията през призмата Запад - Изток. В тази част докторантката показва афинитет към оспорвани тези и научно дебатиране и твърде често заема позата на арбитър, разбира се, опирайки се на задълбочено проучване и сравняване на стореното до нея. В търсене на философската основа на неизговореното, докторантката извлича интересни връзки между източната и западната философия, не всички забелязвани досега. Посоката на търсене на философските основания на минималистичните поетически форми не само в източната философия и съответно във влиянието ѝ на Запад, а и собствено в западната философия, без някъде да е „забравено”, че хайку е източно явление, помага на Балабанова да прозре и обясни появата на феномена в западната култура, когато не следва непременно източни образци. В тази част личи пристрастието на докторантката именно към философията на “хайку”, като твърде внимателно прецизира нейната “дзен” основа.

Затова третата част – „Литературоведски аспект на неизговореното” – се явява може би най-голямото предизвикателство за докторантката. В тази част влизат три същностни глави: „Неизговореното от гледна точка на езиковия израз”, „Световното хайку: преглед на възникналите традиции извън Япония” и главата, отнасяща се до българските кратки поетически форми.

В първата глава отново паралелно се разглеждат западната и източната, но не философия, а естетика и поетика; допирните точки в естетическия резултат, но не и в мисленето (различните принципи на линейността и цикличността). Разгледани са съответно и двете интерпретационни стратегии към художествената творба – източната и западната (с изричната уговорка, че всяка интерпретация при

това изкуство е условна). Интересен е нарочният опит източни творби да се интерпретират чрез западен литературоведски инструментариум. Източната естетика се оказва продуктивна за западното литературознание, но дали е валидно и обратното? Особено ценна е разработката на източните естетически категории и риторически техники за предаване на неизговореното, както и хайку поетиката. Тук е добавен и методологическият въпрос за хайку поезията в българска езикова среда. Доколкото изследването се осъществява така или иначе в западната научна парадигма, елементът на “превод” на източната естетика и култура на езика на западната е неизбежен (и нарочно преследван) и носи елемента на културтрегерство. Нещо повече: докторантката предлага тази култура като “контрапункт на нарастващата тревога на модерния западен индивид”.

Във втората глава на третата част е разгледано световното хайку с примери и идеи за своеобразието на жанра в отделните култури и езици. Тук убедително хайку се доказва като поетическа универсална форма, а прегледът върви от Европа към Америка, за да се върне отново в Европа, Русия и Балканите и да се насочи към България.

Българските “хайку” форми са разгледани в исторически, но и в съвременен мащаб. Тук авторката е показала максимално гъвкавостта на жанра. Докато в “световното” хайку тя работи с вече селектиран материал, то в българската поезия има възможността понякога първа да припознае формите на хайку, да говори за “хайку” и “хайкуподобни” форми, както и да разграничи просто “кратките стихотворения” от тях. Освен това тя „вписва” жанра в поетическите биографии на не един български поет: Александър Геров, Иван Радоев, Блага Димитрова, Николай Кънчев, Борис Христов, Едвин Сугарев, Пламен Антоу, Кръстьо Пастухов, Илко Димитров, Десислава Морозова, Петър Чухов, Димитър Стефанов. Не можем да не отбележим уникалността на тази нова поетическа “група”. А утвърждаването на българската „нава” поезия, плод на “кръстопътното” проникване на източната и западната естетическа традиция, и анализа ѝ в контекста на творчеството на Иван Методиев е личен литературноисторически и теоретически принос на самата докторантка.

Людмила Балабанова скромно заявява, че нейното внушително изследване е „опит да се задълбочи разбирането за хайку на Запад”. Освен задълбочаване, тук има и сериозна систематизация.

Дисертационният труд има всички научни качества да бъде високо оценен, а на докторантката да бъде присъдена научната и образователна степен “доктор”.

9. 10. 2012

проф. д-р Светлана Стойчева

